

- спеціаліст повинен вміти діагностувати критерії ефективності волонтерської програми;
- соціальний педагог має володіти технологією залучення волонтерів та вміти, відповідно місії і завданням НУО обирати необхідних;
- менеджер волонтерів повинен акцентувати увагу персоналу на необхідності орієнтації та навчання волонтерів;
- соціальному педагогу доцільно володіти механізмами забезпечення контролю виконання волонтерських завдань;
- координатор волонтерської програми має опікуватися можливістю заохочення волонтерів до подальшої співпраці;
- соціальний педагог повинен об'єктивно здійснювати оцінку ефективності волонтерської програми з точки зору її економічної та соціальної доцільності.

Зазначені змістовні компоненти обумовлені специфікою управління волонтерськими ресурсами в межах НУО у порівнянні з такою ж діяльністю в межах переважаючої сфери волонтерської діяльності – навчальними закладами.

Складність змісту роботи щодо управління волонтерськими ресурсами в межах діяльності НУО обумовлюється наступними особливостями. По-перше, волонтерська програма державного закладу необмежена проблемами фінансової доцільності на відміну від НУО, що працюють у форматі проектної діяльності. По-друге, цільова аудиторія соціального педагога НУО конкретизована місією діяльності організації. Це виступає основою для підвищення критеріїв оцінки ефективності діяльності як організації в цілому так і її окремих аспектів, зокрема роботи соціального педагога щодо управління волонтерськими кадрами. Спектр впливу соціального педагога НУО дещо звужений у порівнянні з середовищем діяльності соціального педагога освітнього закладу. Така специфіка підвищує можливості останнього в процесі управління волонтерськими ресурсами.

Литература

1. Загальна декларація волонтерів від 14 вересня 1990 року.
2. „Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг” Постанова Кабінету Міністрів від 10 грудня 2003 р.
3. Волонтери в соціальній роботі / Упоряд.: *О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко* – К.: Главник, 2006. – 128 с.
4. Роздатковий матеріал для тренінгу „Менеджмент волонтерськими ресурсами” – Суми, 12 – 13 лютого 2007р.
5. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник / За ред. *І.Д. Звереві* – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.

УДК 0.51

О.Г. Якименко

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті узагальнюється досвід естетико-екологічного виховання та навчання, аналізуються шляхи та методи формування екологічної культури на емоційному та чуттєвому рівнях.

Ключові слова: естетичне світосприйняття, естетико-екологічне виховання, екологічна культура.

Аннотація. В статті обобщається опыт естетико-экологического воспитания и обучения, анализируются пути и методы формирования экологической культуры на эмоциональном и чувственном уровнях.

Ключевые слова: эстетическое мировосприятие, эстетико-экологическое воспитание, экологическая культура.

Annotation. The purpose of this article is studying and generalization of experience in aesthetic and ecological education and training.

Key words: aesthetic and ecological education, ecological culture.

Ще в античності утвердився погляд, згідно з яким людина є невід'ємною від природи, її частиною й тому закони природи – це закони її власної життєдіяльності. Вважалося, що пізнавати природу й взаємодіяти з нею необхідно не для того, щоб панувати над нею, а для того, щоб насолоджуватися красою й гармонією Всесвіту, щоб знайти своє місце у світі, орієнтуватися в ньому. Ця світоглядна домінанта розкривалась і утверджувалась у філософсько-просвітницькій діяльності Анаксагора, Арістотеля, Геракліта, Демокріта, Піфагора, Платона, Сократа та ін. [1, с. 539]. Вже тут доведена важлива для нашого дослідження думка, що гармонізація особистості можлива через гармонізацію її відносин із природою. Естетика й екологія природно з'єдналися у світогляді стародавніх греків. У педагогіці нового часу як провідний принцип розглядається природовідповідність виховання. Тут, насамперед, необхідно вказати на педагогічні концепції Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локка, І.Г. Песталоцці, А. Дистервега й К.Д. Ушинського.

На думку Я.А. Коменського, правильне виховання у всьому повинно погоджуватися з природою, „точний порядок школи треба запозичити від природи”, шляхом спостережень „над тими процесами, які всюди проявляє природа у своїх діях” [2, с. 48]. Я.А. Коменський, висуваючи принцип природовідповідності виховання, вбачав у людині не лише соціалізовану істоту, а, насамперед, органічну частку природи. Згідно з цим принципом, вихованець має розвиватися, жити і творити за законами природи і відповідно до її циклічних змін.

Основоположник педагогічної науки, як і пізніше Ж.-Ж. Руссо, пропонував активно використати: екскурсії в природу в поєднанні з евристичними бесідами; спостереження за її явищами й процесами, за господарською діяльністю людини; працю в природі в тому числі при акцентуванні уваги на дбайливому, розумному ставленні до навколишнього середовища. „Зробіть вашу дитину уважною до явищ природи, і ви скоріше зробите її допитливою...”, – вважав Ж.-Ж. Руссо [2, с. 274]. Руссо тлумачив людину як найдосконаліший витвір Природи. Опікуючись долею як суспільства, так і природи, він закликав до повернення у природу, намагався врятувати людей від морального розбещення, а навколишній світ – від остаточного руйнування. Ідеї „природного виховання” знайшли підтримку і подальший розвиток у теорії елементарної освіти І. Г. Песталоцці. Він вважав ефективним лише виховання дітей в умовах, наближених до природних. На наш погляд, естетичний зв'язок наскрізь пронизує дану педагогічну концепцію як ніяку іншу. Відповідно до теорії І.-Г. Песталоцці, у явищах світу, у тому числі і в природних об'єктах, варто виділяти найпростіші, природні першоелементи, що характеризують їхню гармонійну сутність. Процес пізнання світу означає поступовий рух від простого до складного, який завершується побудовою цілісної картини дійсності.

Безумовну цінність представляють ідеї А. Дистервега про єдність у виховному процесі принципів природовідповідності, культуровідповідності й самодіяльності дітей. На основі взаємозв'язку природного й соціокультурного оточення, в навчанні й вихованні дитини формується, справді, цілісний світогляд, що має одночасно глибоку естетичну й екологічну спрямованість. Настанова у вихованні на самостійну роботу дітей

(„самодіяльність на служінні істині, красі й добру”) дозволяє перебороти деяку їхню споглядальність і пасивність поведінки в природі, що була помітною в поглядах окремих педагогів, наприклад у Ж.-Ж. Руссо.

Універсальний „закон сродності”, „життя відповідно натурі” висуває у свої „осердеченій” педагогіці Г.С. Сковорода, який заповів нащадкам пізнавати самих себе через усвідомлення власної ролі в природі. Палким прибічником культурно-духовного виховання дітей засобами природи був К.Д. Ушинський, який закликав глибоко вивчати природу дитини, з одного боку, і максимально наблизити її виховання до природи, з іншого, а також оптимально використовувати природний матеріал для розумового і морального розвитку вихованців. Велику увагу в процесі навчання й виховання дітей приділяв К.Д. Ушинський особливо сильним враженням від природи, що виховують душу. Чуттєво-виховна могутність природи настільки велика, вважав К.Д. Ушинський [3, с. 245], що без емоційної сили, яку вона дає, обмеженою стає сама свідомість. Саме завдяки естетичному сприйняттю, вказував педагог, у душі дитини розвиток розуму йде дружно з розвитком фантазії й почуття. Логічна думка відшукує собі поетичне вираження, і, навпаки, поетичне вираження закріплює цю думку.

Значний внесок у розвиток ідей естетико-екологічного виховання вніс С.Т. Шацький своїми експериментами в трудовій колонії „Бадьоре життя” (1911–1917 р.). На основі дитячої самодіяльності й самоврядування успішно реалізувався синтез фізичної розумової праці, мистецтва та гри в умовах природного оточення. Слід зазначити, що, мабуть, уперше в історії екологічного виховання та навчання С.Т. Шацьким організована підготовка вчителів до аналогічної практичної роботи (на базі „Першої дослідної станції народної освіти Наркомпроса РСФСР”). Чимало уваги С.Т. Шацький приділяв питанням естетичного виховання, розробивши розгорнуту систему залучення дітей до світу прекрасного – музики, образотворчого мистецтва, драматургії. Подання про прекрасне входять у загальну структуру світогляду, регулюють склад компонентів образу світу у свідомості людини, у тому числі із природи.

Безсумнівний екологічний зміст має ідея П.П. Блонського про гуманізацію й гуманітаризацію шкільного природознавства. Його мрією була школа в якій природа вивчається не як щось самодостатнє, але як те, у чому живе людина, тобто в її відношенні до людини, як предмет людської праці і як навколишнє її середовище [4, с. 59]. Глибоко діалектично вирішував П.П. Блонський питання про співвідношення національного й загальнолюдського у вихованні й освіті на різних щаблях навчання, що має безпосереднє відношення до естетико-екологічної проблеми.

Багато елементів естетико-екологічного виховання присутні в практиці роботи установ, якими керував А.С. Макаренко. Головною метою в цьому питанні можна вважати слова „Бити на красу, значить бити напевно”, оскільки прагнення до краси міцно закладене природою в кожній людині. Це кращий важіль, яким можна повернути людину до культури. Естетичне розглядалося ним як основа морального та духовного. Естетичне в природі – не лише корисне в гуманітарно-прикладному значенні, але необхідне для гармонійного розвитку колективу. Виховання „почуття краси” можливе лише в контексті загального естетичного розвитку особистості. Тому категорія естетичного в трактуванні А.С. Макаренка має широкий зміст. Педагог говорить про естетику колективного життя, праці, гри, дисципліни, вчинку, одягу, тіла тощо. Естетика підвищує в особистості вимогливість до себе, умов життя, формує почуття людської гідності, поваги до самої себе. Значущість естетичної діяльності в очах дитини підвищується в умовах колективного її виконання, що дає можливість порівнювати власні досягнення, змагатися з іншими, вчитися в них. Відповідності до знаменитого закону: рух – форма життя колективу, зупинка – форма його смерті”, А.С. Макаренко вимагав постійного ускладнення змісту естетичної діяльності дітей, розмаїтості форм і методів виховання, необхідного залучення всіх без винятку підлітків у доступні їм види естетичної діяльності, що розвивають їхні здатності до ступеня майстерності.

У практичній роботі А.С. Макаренко використовував потужні форми й методи естетико-екологічного виховання:

- сільськогосподарська праця: обробка землі, вирощування фруктів, злакових, баштанних культур, робота на фермі, в оранжереї, на пасіці;
- робота з екологічного благоустрою колонії та її околиць: висадження алей і саду, квітників, проріджування лісу, очищення берегів ріки й озера, збереження природної краси природи;
- селекційна робота з тваринами й рослинами, оволодіння раціональними засобами їхнього вирощування;
- підвищення культури рослинництва й тваринництва, засвоєння агрономічних, зоотехнічних, метеорологічних й ін. знань, читання відповідної науково-популярної літератури;
- спілкування з селянами прилеглих сіл, засвоєння народної культури, філософії та моралі трудової діяльності, поведінки в природі;
- прищеплювання вихованцям санітарно-гігієнічних норм, формування здорового способу життя, краси людського тіла, загартовування природними факторами;
- естетизація трудової діяльності: впровадження свят, ритуалів, традицій пов'язаних з господарською діяльністю;
- походи, прогулянки по околицях, подорожі й екскурсії по країні;
- заняття фізичною культурою, проведення спортивних свят, ігор, змагань на місцевості;
- читання художньої літератури, бесіди, знайомство з фольклором;
- заняття естетичною діяльністю в різних творчих гуртках і колективах.

Головним результатом естетико-екологічного виховання й активної праці в природі було формування в молоді відносин до неї як духовно-естетичної цінності [5, с. 190].

Розгорнуту систему естетико-екологічного виховання створив видатний український педагог В.О. Сухомлинський. Естетико-екологічне виховання він не зводить ні до властиво екологічного, ні до естетичного виховання засобами природи. Це виховання, на думку автора, не є сумою окремих напрямків [6, с. 43].

Зокрема, В.О. Сухомлинський яскраво розкрив гуманістичний смисл виховання дітей засобами природи. Його погляди на світ, природу і місце людини в ній вражають своєю глибиною, цілісністю, послідовним екологізмом. Беззастережна віра в красу, в її всеперемагаючу силу стала могутнім підґрунтям оптимістичної педагогіки В.О. Сухомлинського, обумовила принципову її орієнтацію на загальнолюдські цінності.

Педагогіка В.О. Сухомлинського спрямовує вихованців на розуміння того факту, що природа не може бути лише об'єктом людського впливу, вона повинна стати рівноправним суб'єктом плідної взаємодії. Видатний педагог гостро виступав проти хижацького, антигуманного ставлення до навколишнього світу. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського наскрізь пройнята тривогою за збереження землі як унікальної екосистеми. Одна з його заповідей, звернених до дітей, провіщає: „Щоб зірвати одну квітку, треба виростити десять” [7, с. 86]. Основою екологічного виховання педагог вважав розуміння взаємозумовленості всього живого на планеті. Він виступав проти вузькості, фрагментарності мислення по відношенню до природи, намагався формувати людину поза догматичною схемою „можна – не можна” на основі глибокого особистісного взаємозв'язку з усіма формами життя на землі.

Видатний педагог сповідав античний принцип єдності краси і добра. „Корінь, джерело доброти – в творенні, творчості, в утвердженні життя і краси. Доброта нерозривно пов'язана з красою” – підкреслював він [7, с. 58]. В.О. Сухомлинський вважав красу гімнастикою душі, яка спроможна випрямляти дух, совість, почуття і переконання. Не визнаючи імперативного характеру моралі, він шукав ефективні способи впливу на мотиваційну сферу дітей. В.О. Сухомлинський не хотів, щоб дитяче ставлення до природи мотивувалося, насамперед, страхом заборони, і намагався піднести вихованців на рівень

естетичного освоєння навколишнього світу, яке вважав суто особистісним, добровільним. Обрана педагогічна стратегія сприяла тому, що почуття екологічної цінності природи в структурі свідомості вихованців мотивувалось передовсім естетично. Це сприяло формуванню у дітей міцних основ екологічного світогляду.

Єдність екологічного й естетичного дає нову якість – ноосферне виховання. Причому підкреслимо, що ноосферне виховання – основа всієї педагогічної системи В.О. Сухомлинського. У чому сутність ноосферного виховання за В.О. Сухомлинським? По-перше, предметом і джерелом екологічного виховання виступають естетичні параметри природного оточення (у тому числі відбиті у творах мистецтва, фольклорі); по-друге, метою такого виховання є формування відносин до природи як середовища буття і як естетичного феномена; по-третє, механізм виховання являє собою взаємодію факторів: естетичних уявлень про природні об'єкти, явища та процеси, наукових знань про біосферу, що становлять основу ноосферної свідомості, і, нарешті, практичної діяльності, спрямованої, насамперед, на збереження й відтворення естетичних компонентів природного середовища.

Ноосферне виховання у свою чергу виступає засобом розумового, морального, громадянського й трудового становлення особистості. Через нього відбувається розуміння мети й сенсу життя, виробляється програма життєвого шляху. В.О. Сухомлинський досить точно визначив головне виховне завдання: вводити естетичні багатства навколишнього світу в духовне життя дітей, зробити ці багатства однією з найглибших потреб особистості [8, с. 156].

Розроблений педагогом метод естетичного виховання природою є методом навчання правильно розуміти її, милуватися нею. Для цього необхідно вміти бачити ціле: будь-який предмет у його завершеності та зв'язках з іншими предметами, явище – у єдності всіх його ознак. У такий спосіб естетичне пізнання природи є особливий засіб її цілісного сприйняття. „Краса сама по собі не впливає на душу, – писав В.О. Сухомлинський, – і не вимагає роз'яснення”.

Таким чином, в основі естетико-екологічного виховання В.О. Сухомлинського лежить ідея гармонії педагогічних впливів. Гармонія педагогічних впливів відбувається на використанні чотирьох „променів”: 1) суспільно-корисна праця на уроках, у позаурочний час, у повсякденній діяльності школярів; 2) творча думка в будь-якій діяльності учнів, не тільки навчальній; 3) співпереживання як основа моральності, основа будь-якого співробітництва з людьми, і природою; 4) постійна, щоденна взаємодія з природою у продовж всього життя людини.

Методами естетико-екологічного виховання виступають: праця, спостереження природи, різні види мистецтва, художня творчість дітей, науковий пошук, свята, екскурсії й ін. Методика естетико-екологічного виховання припускає активну взаємодію дітей з світом природи. Хоча як відзначав, В.О. Сухомлинський, природа сама по собі не є вихователем. Дарма очікувати від людини, що залишилася наодинці із природою, підвищення інтелектуального рівня, удосконалення моральних особистісних якостей. Виховувати може тільки активна взаємодія людини з природою. Взаємодія з природою здатна вирішувати не лише педагогічні завдання, затверджуючи гуманістичні цінності й ідеали, але й медико-терапевтичні проблеми, знімаючи психофізіологічну напруженість і відновлюючи психічну рівновагу.

Аналіз педагогічної системи В.О. Сухомлинського показав, що головним підсумком ноосферного виховання є здатність особистості переживати естетико-екологічний катарсис від взаємодії з природою. Під естетико-екологічним катарсисом ми розуміємо складний духовний стан особистості, що виражає її глибоке задоволення від сприйняття, відновлення або творчості краси й гармонії природних об'єктів. Спілкування та діяльність у природі саме тому так благотворно впливають на людину, що впливають на цілісний світ особистості.

Таким чином, розгляд найбільш значущих аспектів естетико-екологічного виховання в історії педагогіки дозволяє надбати матеріал, необхідний для розуміння цілей, принципів, змісту, форм і методів роботи в сучасній українській школі; обґрунтувати нові підходи до вирішення проблем екологічного виховання молоді. Перспективами подальшої роботи є: розробка нових технологій ноосферного (естетико-екологічного) навчання та виховання особистості, розробка програми підготовки фахівців вищої кваліфікації, здатних вести дітей до досягнення гармонії у взаєминах із природою.

Надзвичайно цікаві ідеї щодо взаємозв'язку духовно-естетичного пізнання природи і формування екологічного світовідношення продукує зарубіжна педагогіка. Наприклад, вальдорфська школа, заснована німецьким філософом Р. Штейнером, максимально орієнтується на гармонійне, рівноправне поєднання пізнавального, естетичного і трудового аспектів виховання [12, с. 38]. Природу, як і людину, можна досягнути лише всіма формами пізнання, адже дійсність, як вважають прибічники вальдорфської педагогіки, „вислизає” з-під голого інтелектуалізму, зате в живому відчутті природи суті більше, ніж у різних знаннях. Тому у вальдорфській школі керуються не теоріями, а справжнім чуттям природи, намагаючись розкрити перед вихованцями гармонійно-ритмічне, естетично-діяльнісне у ній, а не систематично-схематизований її сурогат у підручнику. Вальдорфська педагогіка наполягає на обов'язковості внесення „художньої тенденції” в методи ознайомлення дітей з природою, яку вихованці повинні споглядати обов'язково творчо.

Засновники „Нової школи” у Франції також високо підносять роль художнього сприймання природи у процесі формування екологічного світоставлення. Вчителі, які працюють у системі „Нової школи”, повинні вміти доречно організовувати, наприклад, дитячу музичну творчість на основі естетичного сприймання звуків природи. Матеріалом для творчості стають ритм дощу, спів пташок, шум вітру. Педагог мусить підвести вихованців і до драматичного втілення образів сприйняття, наприклад, до передачі у звуках та рухах таких природних картин, як „Гроза у лісі”, „Дерева шумлять” та ін. Окрім того, французька „Нова школа” практикує традиційні сезонні свята, які є справжнім синтезом усіх видів художньо-творчого освоєння дітьми навколишнього світу. Отже, європейська педагогіка, високо підносячи світоглядну роль мистецтва, вважає його не стільки окремим предметом, якому належить вчити, скільки універсальним методом гуманізації стосунків із зовнішнім світом, у тому числі з природою [10, с. 72].

Східна модель гуманістичного виховання є максимально екологічною за своєю суттю і результатами. Досвід японських педагогів переконує у глибокій доцільності грамотного поєднання завдань естетичного розвитку вихованців з проблемами формування екологічного світогляду. Милування природою – один із найкращих елементів японської системи художнього виховання – розвиває в дітях надзвичайну естетичну чутливість до найменших проявів виразного у навколишньому світі. Детальна розробка спеціальної серії занять допомагає японським вчителям органічно підвести вихованців до співпереживання природі, а також до формування навичок гармонійної поведінки в ній. Невипадковою в шкільних програмах Японії з'явився курс „ікебана”, який ніби вінчає накопичений досвід милування природою. Художність пізнання і перетворення світу допомагає японцям збалансувати стосунки з природою, наблизитись до натхненної співтворчості з нею.

Таким чином, світова педагогіка накопичила достатній запас ідей щодо екологізації ставлення молодого покоління до природи. І сьогодні педагогічна наука продовжує ретельний пошук шляхів втілення цих ідей у практику світоглядного виховання. Завдання екологізації мислення сучасних поколінь спонукають вчених до поглибленого аналізу всіх аспектів ставлення до природи. Дослідники виділяють три його аспекти: перший відображає ставлення до природи як до загальної умови матеріального виробництва і як до предмету праці; другий – як ставлення до власних природних даних і до свого організму; третій виявляє ставлення людей до діяльності, яка пов'язана з вивченням і

охороною навколишнього середовища [9, с. 8]. На думку Г.С.Тарасенко, варто було б виділити і четвертий аспект, який репрезентує ставлення до природи як до предмету духовно-ціннісної діяльності людства [10, с. 72].

Діалектику екологічного виховання допомагає досягнути гіпотеза про його компліментарність – додатковість до потреб і фаз розвитку особистості. Жодний із напрямів виховання не співвідноситься з рештою у такій кількості зв'язків, як екологічне. Вітчизняні вчені справедливо вважають, що екологічне виховання логічно входить і в естетичне, і в моральне, і в патріотичне виховання. Численні дослідження (Л. Кяхрик, Н. Назарова, І. Ліллеорг та ін.) підкреслюють внутрішню спорідненість естетичного і екологічного виховання, адже вони мають спільну мету – формування ціннісного ставлення до природи. Своєрідна „синтетичність” екологічного виховання зумовлює те, що його не можна дорівнювати до вивчення власне екологічних дисциплін. Екологічне виховання включає світоглядні, моральні, естетичні та інші аспекти формування особистості.

Принцип єдності інтелектуального та емоційно-естетичного сприймання природи сповідують і деякі зарубіжні дослідники, вважаючи, що знання законів біосфери не повинно підпорядковуватись лише утилітарним запитам людства – насамперед, воно повинно обумовити усвідомлення гармонії природи [11]. Саме етичні та естетичні мотиви, на думку американських дослідників Т. Тройя і К. Шваба, скеровують людину на неприпустимість руйнування природної краси, бездумного знищення живого [12].

Природа – це один із факторів, що впливає на розвиток і формування почуттів, невичерпне джерело естетичних вражень і емоційного впливу на людину. Любов до природи виховується з раннього віку. У цей період потрібно прищеплювати дітям любов до краси, гармонії, єдності. Саме природа є носієм і джерелом естетичних цінностей: кольору, ритму, гармонії, пропорції. Тому процес естетичного виховання немислимий без спілкування з природою, без освоєння її естетичної суті. По-справжньому рідний край любить лише той, хто охороняє і вміло перетворює його природу [13, с. 9].

Щоб любити природу, потрібно її знати, а щоб знати, слід вивчати. У процесі пізнання природи формуються і розвиваються естетичні почуття і смаки. Сприймання естетичних явищ природи і переживання, які при цьому виникли, залежать від уявлень, знань і загального розвитку людини.

В естетичних почуттях виявляється ставлення людини до предметів і явищ, яке виникає там, де особистість розкриває в предметах і явищах красиве і відповідно оцінює його. Оцінний момент – характерна риса естетичного почуття. Судження про естетичну привабливість предмета, художнього твору є результатом порівняння чуттєвих вражень від сприймання об'єкта із засвоєною естетичною нормою, що склалася в суспільстві. Отже, в естетичній оцінці природи є момент історично зумовленого ставлення до неї людини, пов'язаний із суспільно-історичними ідеалами.

Від того, як ми розуміємо ті чи інші явища природи, залежить характер наших естетичних переживань. Психологи встановили, що сприймання, розуміння, переживання естетичних явищ природи залежить безпосередньо від уявлень, знань і загального розумового розвитку людини. Виникаючи на основі тих вражень, що їх дістає людина від зовнішніх предметів, естетичні почуття нерозривно пов'язуються з особистістю.

Естетичні почуття тісно пов'язані з моральними. Висловлення вчених, дослідників про красу природи підтверджують: наукове пізнання тісно пов'язане з естетичним освоєнням дійсності. Вивчаючи природу, дослідники, вчені не були байдужими до її краси. Природа діє разом на всі наші відчуття. Процеси, що відбуваються у навколишньому середовищі, впливають на характер естетичних переживань: радості, спокійного захоплення чи своєрідної тривоги тощо, залежно від характеру явищ реального світу у нас з'являється бажання щось змінити, удосконалити, виникає прагнення до творчої діяльності [14, с. 49].

Таким чином, проблема зв'язків екологічного та естетичного виховання набула в сучасній педагогіці досить широкого звучання. Проте результати навчання і виховання студентів свідчать про недостатню реалізацію таких зв'язків у практиці вищої школи. Сучасна педагогічна теорія шукає ефективні шляхи реального об'єднання завдань екологічно і естетичного виховання студентів. Володіння естетико-екологічною культурою дозволяє досягнути унікальності навколишнього середовища, допомагає сформувати ціннісне ставлення до існуючих екосистем і спонукає до творчої діяльності з їх освоєння і збереження.

Література

1. Платон Законы // Соч.: В 3 т. – М., 1972. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 539.
2. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие. – М.: Педагогика, 1987 – С.178, 274.
3. Ушинський К.Д. Твори. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 8. – С. 245.
4. Блонский П.П. Избр. пед. и психол. соч.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1989.– Т. 1.– С. 59.
5. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса.
6. Проблемы школьного советского воспитания // Собр. соч.: В 5 т.– М.: Изд-во АПН РСФСР, 1980. – Т. 5. – С. 9 – 190.
7. Сухомлинський В.А. Школа и природа // Сов. педагогика. – 1970. – № 5. – С. 42 – 43.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори в 5-ти т. – Т.3 – К: Рад. шк., 1977.
9. Сухомлинський В.А. О воспитании / Сост. и авт. вступ. очерков С. Соловейчик. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1982. – 270 с.
10. Отношение школьников к природе / Под ред. И.Д. Зверевой, И.Т. Суравегиной. – М.: Педагогика, 1988.
11. Тарасенко Г.С. Зв'язок естетичного і екологічного виховання та підготовка вчителя // Рідна школа. – 2000. – №1. – 72 с.
12. Environmental Education. A Review / Department Of education and Science. – London: Her Majesty's Stationary Office, 1981.
13. Troy T.D., Schwab K.E. Decade Of Environmental Education // School Science And Mathematics. – 1982. – Vol.82. – №3.
14. Артеменко М.М. Природа і естетичне виховання учнів. – К. Рідна школа, 1984 – С.9.
15. Кириленко С.В. Розуміти красу природи // Початкова школа. – 1996. – №3. – С.49.

УДК 37.013.42

О.Д. Ярмоленко, Н.М. Ярмоленко

АРТ-ТЕРАПІЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Анотація. У статті обґрунтовується можливість використання арт-терапії, яка зарекомендувала себе як успішна методика у психотерапії та психокорекції, як однієї з нових методик корекційного виховання у соціальній педагогіці.

Ключові слова: арт-терапія, психотерапія, психокорекція, корекційне виховання, соціальна педагогіка.